

Mätning av partiklar (PM10) 2015 Packhusgatan

Rapportserie

2016:2

1	Sammanfattning	1
2	Bakgrund	1
2.1	Begreppsförklaring	1
2.2	Partiklar, PM10	2
2.3	Hälsoeffekter	2
3	Metod	3
3.1	Partiklar	3
3.2	Trafik	3
3.3	Datainsamling/presentation	3
4	Resultat 2015	4
Års- och dygnsmedelvärde		4
4.1	Sammanställning av antal dygn med dygnsmedelvärden över MKN	4
4.2	Meteorologi	4
4.3	Jämförelse med partikelhalter 2014	4
5	Åtgärder 2015	5
6	Kvalitetssäkring, dataåterbäring och datakvalitet	5
6.1	Mätosäkerhet, TEOM	5
7	Diskussion och slutsatser	5

Luftmätningarna är utförda av bygg och miljökontoret i Norrköping. Ansvarig för denna rapport är Pontus Edqvist. Vid frågor angående innehållet, ring 011-15 14 86. Beställare är tekniska kontoret i Norrköping.

1 Sammanfattning

Mätningen visar att PM10-halterna under året överskridit miljö kvalitetsnormen (MKN) vad gäller dygnsmedelvärde under 18 dygn. Enligt förordning om MKN för utomhusluft får halten $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ överskridas som högst 35 dygn under ett år. Uppmätt dygnsmedelvärde ligger därmed under MKN. Halterna hamnar över den nedre utvärderingströskeln. Precis i anslutning till mätstationen pågår ett uppförande av hotell, vilket påverkar mätvärdena för 2015.

MKN avseende årsmedelvärde är $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Uppmätt medelvärde under året är $20,6 \mu\text{g}/\text{m}^3$ och hamnar därmed under både normen och den övre utvärderingströskeln.

2 Bakgrund

Bygg och miljökontoret har på uppdrag av tekniska kontoret sedan januari 2010 mätt partiklar, PM10 (partiklar $< 10 \mu\text{m}$), på Packhusgatan. Denna rapport avser mätresultat för perioden 1 januari – 31 december 2015.

I samband med framtagande av en detaljplan i anknäytning till Packhusgatan påbörjades mätningar av PM10 i december 2009. Beräkningar hade tidigare visat på halter nära eller till och med över MKN.

Resultatsammanställningen i rapporten sker i jämförelse med miljö kvalitetsnormerna som trädde i kraft 1 januari 2005.

2.1 Begreppsförklaring

För att underlätta läsningen och förståelsen av rapporten kommer här en sammanfattande begreppsförklaring samt en introduktion i ämnet.

Miljö kvalitetsnormer (MKN) är lagstadgade halter för till exempel olika föroreningar i utomhusluften som enligt miljöbalken inte får överskridas. Utgångspunkten för en norm är kunskapen om vad människan och naturen tål.

MKN måste även iaktas vid planering och planläggning. I vissa fall kan det vara nödvändigt att upprätta åtgärdsprogram eller åtgärdsplaner för att uppfylla en meddelad miljö kvalitetsnorm.

Förutom ett högsta normvärde som inte får överskridas finns även **utvärderingströsklar** - nedre och övre. Likaså finns det mätvärden kopplade till utvärderingströsklarna och även när dessa överskrids är man skyldig att utföra vissa åtgärder. Dessa varierar beroende på vilket tröskelvärde som överskrids.

Även begreppet **percentiler** förekommer i samband med MKN och gränsvärden. En percentil är ett uttryck för hur ofta ett ämne får överskrida en viss halt per år. Eftersom att det finns 365 dagar per år innebär det att om man har en 90-percentil för dygnsmedelvärden får inte halten överskridas mer än 35 dygn per år vilket blir just 10 %. Beroende på vilket tidsintervall som beräkningarna utförs i finns det olika miljö kvalitetsnormer. I den här rapporten presenteras dygnsmedelvärden sett som 90-percentil. Utöver dessa presenteras årsmedelvärden.

Eftersom partiklarna är av olika storlek och har olika sammansättning ger det partiklarna olika egenskaper. Dessa varierar vad gäller uppehållstid i atmosfären, stabilitet och egenskaper. Detta nämns endast som information och behandlas inte mer i rapporten.

Alla mätningar har skett i enheten $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Med detta menas mikrogram per kubikmeter luft, där ett mikrogram motsvarar en miljondels gram.

Partikelhalterna i denna rapport jämförs med miljöbalkens MKN. Normerna trädde i kraft tillsammans med miljöbalken den 1 januari 1999. Normerna för partiklar ska vara uppfyllda den 1 januari 2005.

2.2 Partiklar, PM10

Luften innehåller mängder av partiklar med varierad storlek. De som går att andas in, det vill säga de som är mindre än $10\ \mu\text{m}$ (μm = tusendels millimeter) anses hälsovådliga och högsta tillåtna halt regleras därför i lagstiftning. Partiklar som är mindre än $10\ \mu\text{m}$ brukar benämnas som PM10.

Partiklar mindre än $10\ \mu\text{m}$ kommer till allra största delen från vägslitage (framför allt från dubbdäck), uppvirvlat vägdamm, bromsar och avgaser. Under vinterhalvåret, då problemet med höga partikelhalter är som störst, utgör slitagepartiklar 70-80 % av den totala halten PM10 i gatumiljön. Under sommarhalvåret är andelen slitagerelaterade partiklar lägre, ca 50-60 %, av den totala PM10-halten.

I gatumiljön styrs halten partiklar av trafikmängd, trafiksammansättning, hastighet och körsätt, andelen dubbdäck, friktionsmaterial och när gatorna senast städades. Dessutom påverkar vägbanans fuktighet, vindhastighet och vindriktning samt gaturummens utformning partikelhalterna. Gator med höga hus längs båda sidor har högre halter än då det är öppen terräng runt vägen.

Andra källor till partiklar är till exempel småskalig vedeldning, industri och naturligt damm.

Halten partiklar på landsbygden består till största delen av långväga transporter (framförallt vindrelaterat) som i stor utsträckning bestäms av den storskaliga meteorologin.

2.3 Hälsoeffekter

Att just PM10 används som miljö kvalitetsnorm beror på att dessa partiklar följer med inandningsluften ner i luftvägar och lungor. Ju mindre partiklarna är desto lättare följer de med ner i lungorna.

Man vet idag att exponering av partiklar orsakar ökad dödlighet i hjärt- och kärlsjukdomar och i lungcancer. Andra effekter på människors hälsa är förändringar i lungfunktionen, ökat behov av akutbesök och medicinering hos astmatiker, ökade sjukhusintagningar bland barn med lungsjukdom samt av äldre med lunginflammation och ökad sjukfrånvaro hos barn på daghem och i skolor.

Tidigare har man ansett att de allra minsta partiklarna utgjort den största hälsoriskerna vid långtidsexponering. Av forskning framgår dock att även de större partiklarna upp till $10\ \mu\text{m}$ i

diameter medför allvarliga hälsorisker. Något tröskelvärde under vilket partikelhalten inte medför några hälsorisker har inte kunnat konstaterats.

Effekterna till följd av partikelexponeringen kan skilja sig beroende på om man utsätts under lång eller kort tid. Forskningen avseende långtidsexponering är dock mindre omfattande och kunskapen därför begränsad.

3 Metod

3.1 Partiklar

Mätningarna har utförts med TEOM-utrustning (TEOM – Tapered Element Oscillating Microbalance). Tekniken bygger på att partiklarna avskiljs på ett filter placerad på toppen av en oscillerande glaskropp. Provlufte värms och temperaturen över filtret hålls konstant vid 50° C för att undvika variationer p g a varierande vatteninnehåll. Frekvensen hos den ihåliga glaskroppen och filtret förändras proportionellt med massförändringen på filtret. Ändringen i frekvens över en given tid kan omräknas till partikelhalt (massa per volymenhet).

PM10-huvud

Uppvärmd filterhållare

Oscillerande glaskropp

Utrustningen som används i Norrköping är en av de mest använda på marknaden.

Mätutrustningen är placerad innanför en gångbana på ett avstånd av 6,2 m från vägbanan. Intagssonden sitter på ett mätskåp och är placerad 2,7 m ovan mark. Avståndet mellan mätutrustningen och mitten av vägen är 14,3 m och från mitten av närmaste körfält är avståndet 7,7 m.

3.2 Trafik

Trafikmätningar vad gäller Packhusgatan utfördes senast av tekniska kontoret år 2013. I genomsnitt passerar 28646 fordon per dygn i det aktuella mätområdet. Skyltad hastighet var 40 km/h under 2015.

3.3 Datainsamling/presentation

För beräkningar och illustrationer har SMHI:s webbaserade datasystem Airviro använts. Systemet är ett verktyg för att kvalitetssäkra och presentera inkomna data i realtid. Under perioden har data kontinuerligt samlats in och granskats.

4 Resultat 2015

Resultaten 2015 visar att MKN underskrids både när det gäller dygns- och årsmedelvärde. Årsmedelvärdet hamnar under den övre utvärderingströskeln. Även för dygnsmedelvärdet hamnar halterna under den övre utvärderingströskeln.

Högsta halter uppmättes i mars men det högsta dygnsmedelvärdet den 9 juli ($124 \mu\text{g}/\text{m}^3$).

Års- och dygnsmedelvärde

Årsmedelvärdet för 2015 hamnar över den nedre utvärderingströskeln. När det gäller dygnsmedelvärdet så får det överskrida MKN samt den övre och den undre utvärderingströskeln som mest 35 gånger per år. Resultatet för 2015 visar att man klarar normen men hamnar över den övre utvärderingströskeln.

Tabell 1. Jämförande tabell där uppmätta halter jämförs med MKN och eventuella utvärderingströsklar.

	Årsmedelvärde	Högsta dygnsmedelvärdet	Dygnsmedelvärde (90-percentil)	Antal överskridande av dygnsmedelvärde ¹
Uppmätta halter PM10	$20,6 \mu\text{g}/\text{m}^3$	$124 \mu\text{g}/\text{m}^3$	$37,1 \mu\text{g}/\text{m}^3$	
Miljö kvalitetsnorm	$40 \mu\text{g}/\text{m}^3$		$50 \mu\text{g}/\text{m}^3$	18
Övre utvärderingströskel	$28 \mu\text{g}/\text{m}^3$		$35 \mu\text{g}/\text{m}^3$	42
Nedre utvärderingströskel	$20 \mu\text{g}/\text{m}^3$		$25 \mu\text{g}/\text{m}^3$	85

4.1 Sammanställning av antal dygn med dygnsmedelvärden över MKN

Under 2015 överskreds halten $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (MKN) 18 gånger. Överskridandena skedde främst under mars, men eftersom byggnadsarbete har pågått på platsen så har det förekommit en del överskridanden under andra tillfällen också.

4.2 Meteorologi

Det som kan konstateras gällande nederbörd under året är att under de månader där höga partikelhalter uppmätts är nederbördsmängden liten. Höga partikelhalter i gatumiljön uppmäts i regel de dagar då det är klart, vindstilla och torrt väder.

4.3 Jämförelse med partikelhalter 2014

Under 2015 överskreds MKN vad gäller dygnsmedelvärdet under 18 dygn jämfört med 20 dygn 2014. Ser man till dygnsmedelvärdet som 90-percentil så var det lägre 2015, från $39,2 \mu\text{g}/\text{m}^3$ till $37,1 \mu\text{g}/\text{m}^3$ 2015.

Vid en jämförelse av årsmedelvärden ligger 2015 lite lägre än 2014, $20,6 \mu\text{g}/\text{m}^3$ respektive $22,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

¹ Miljö kvalitetsnormen samt de övre och undre utvärderingströsklarna för dygnsmedelvärdet får överskridas 35 gånger på ett kalenderår.

5 Åtgärder 2015

Arbete pågår kontinuerligt med öka andelen som går, cyklar och åker kollektivtrafik.

6 Kvalitetssäkring, dataåterbäring och datakvalitet

Mätningen följer uppställda rutiner för instrumentering och skötsel samt hanteringen av mätdata. Kalibrering och service av utrustningen sker enligt uppställda rutiner. Besök och kontroll av utrustningen sker regelbundet.

Bortfall av data kan förutom service och underhåll av mätapparatur ha sin orsak i rent tekniska orsaker, t e x strömavbrott. Inkommande data har också genomgått en kvalitetskontroll, där felaktiga och osäkra värden sälls bort utifrån de toleransgränser som är definierade. Med dataåterbäring menas hur stor andel av inkommande data som blivit godkänt av kvalitetskontrollen.

Tabell 2. Dataåterbäring under mätperioden 1 jan – 31 dec 2015 har varit följande:

<i>Parameter</i>	<i>Mätperiod</i>	<i>Godkända värden</i>	<i>Återbäring</i>
Partiklar (PM10)			
Timmedelvärden	2015-01-01- 2015-12-31	8050 h	92,1 %
Dygnsmedelvärden	2015-01-01- 2015-12-31	333 dygn	91 %

Datafångsten måste, för att vara godtagbar, vara minst 90 % vid kontinuerliga mätningar. Tidstäckningen måste vara 100 %, vilket innebär att mätningen skett under årets alla månader men att stopp som skett genom kalibrering och kontroll accepteras. Dataåterbäringen från mätstationen är därför mycket hög. Underlaget i rapporten ger därför en säker bild av hur föroreningssituationen varit under mätperioden.

6.1 Mätosäkerhet, TEOM

Utrustningen har en precision när det gäller timmedelvärdet på $\pm 1,5 \mu\text{g}$. För dygnsmedelvärdet är noggrannheten något större, $\pm 0,5 \mu\text{g}$.

7 Diskussion och slutsatser

Under 2015 överskreds MKN ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$) vad gäller dygnsmedelvärdet under 18 dygn. MKN innebär att halten $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ får överskridas 35 dygn under ett kalenderår. Detta betyder att Packhusgatan klarar normen under 2015. Dygnsmedelvärdet hamnar för 2015 över den övre utvärderingströskeln. Det är framförallt månaderna mars, april som tillför dygnsmedelvärden över utvärderingströsklarna. Det är i denna period som vägarna torkar upp och de slitagepartiklar som bildats under vintern virvlar upp och hamnar i luften. Precis i anslutning till mätstationen pågår ett uppförande av hotell, vilket påverkar mätvärdena för 2015 avsevärt. Jämförelse kan göras med Östra Promenaden, som normalt sett ligger högre än Packhusgatan, hade 2014 10 överskridanden.

Adress, Trädgårdsgatan 21, 601 81 Norrköping
Telefon 011-15 00 00 • Fax 011-16 21 19
E-post: tekniska.kontoret@norrkoping.se